

Zdánlivě málo — knížka nemá ani sto stránek řídkého tisku —, vpravdě nesmírně mnoho; a veliký zisk, poněvadž veliké poučení, zvláště literárnímu kritikovi a historikovi.

Kniha přináší několik tuctů krátkých črt ze slovanského Jihu, z cesty autorčiny Dalmacií, Hercegovinou a Bosnou na jaře r. 1911. Není tedy v knize intriky románové nebo dramatické, není fikcí a konvencí, není mašinerií, bez nichž se neobejde žádná beletristická kniha, ani nejemělečtější, ani ona, která se snaží přiblížit se životu co nejvíce. Barvy Jugoslavie jsou *první horký vlastnoruční přepis skutečnosti*, umělecký autogram, cosi neretušovaného a nepřizpůsobeného jevišti beletristickému; v tom jest jejich veliká cena, v tom jejich kouzlo pro toho, kdo vidí rád *při díle* básnický tvůrčí orgány autorovy.

Autorka zdůraznila barevnost svých črt; ale vpravdě jest v nich i mnoho kresebné a místy až plastické a monumentální charakterističnosti. Autorka objevuje se tím, kým byla ve své podstatě a bytnosti: *básník cele zrakový*, básník, jemuž zrak otevírá jako zázračný klíč celý svět; *básník hlubokozorce*, který vidí tak přesně, čistě a věrně, že svým pohledem vylovuje i jádro, ráz, podstatu věcí. Bezpečně a jasně vyvozuješ si z těchto zrakových postřehů životné nitro věcí — tuto rozkošnou práci přenechává ti autorka docela v těchto stručných črtách, na slova skoupých, úplně prostých vši rétoriky a všeho pathosu; a v tom jest právě umělecký zisk této četby pro vzdělaného, myslícího čtenáře.

Všecko, co jest v této knize, jest viděno úžasně nově, bezprostředně: mezi autorkou a věcmi není abstrakt, není rušivé práce pojmové, není rozumových hutnin a zkamenělin. *Všecko zde jest čistý názor* — i historická vzpomínka i mythologická zkazka, ostatně velmi řídká —, všecko, i minulost, jest roztaveno v životné teplo, ve vonný horký dech a tok přítomnosti, v páru prchající chvíle. V tom jest vzácné kouzlo této knihy. Chtěl bych míti takto — básnicky plynule, zjihle, užasle a sladce cize — popsany celý svět a nikdy nevzal bych jiné knihy do ruky: než bys dočtl takovou knihu, stal by ses básníkem a nemohl bys již nikdy čísti běžnou, tupou, těžkopádně abstraktní a jalově chudou literaturu dnešní, všemi velebenou a vynášenou. Byl bys básnicky spasen a vykoupen: vlastní domorodý obyvatel Parnasu a Helikonu...

Tlachavá pseudomoderní feuilletonistická kritika česká žvástá stále něco o *impresionismu* Růženy Svobodové. Nepokládal bych to sice za příhanu, kdyby se tomuto sudidlu správně rozumělo — ani impresionism nevyklučuje stylu, nýbrž naopak podmiňuje jej a vytváří jej —, ale zření Růženy Svobodové není blyskotavě těkavé, oslnivě syrové a atomisticky vírné zření impresionistické. Její zření má naopak cosi laskavého, teplého, pokojného; klidně se hrouží ve věc olympickým kuželem světelným, prostupuje ji jako paprsek slunečný klidně složené vrstvy vodní. V jejím zření jest cosi goethovského, objektivně zákonného, pokojně světelného.

Že nepřeháním, toho jen jeden doklad, ačkoliv bych jich mohl podat celé desítky. Jde o venkovanky — trhovkyně v Terstu. „Je tu vážný a vznešený druh zteplilých Slovinek.

Vysoké, nemluvné, mají přísně a tvrdě ovázané hlavy modrými hladkými šátky.

Jako Egypťanky mají látku položenu vodorovně na čele a pak kolmo podle skrání, ukrývající jim zcela vlasy. Mají jemné, klasické, hubené a ostře řezané tváře. Nosí na hlavách kulaté, ornamentálně pletené koše se zeleninou, a jdouce zcela napřímeny, pohybují se tiše a ladně jako ženy biblické.

Některé drží lehce a pozorně jedinou rukou svůj koš bez oblouku, jiné mají ruce založeny.

Viděla jsem na rohu tržiště překrásnou, nemladou, zmučenou ženu, Slovinku.

Podobala se zdržlivostí pohybů ve své nepopsatelně jemné, klidné a přísné siluetě Athéně Lemnijské.

Viděla jsem jinou ženu na úhlu náměstí. Stála na oživeném tržišti, jako by snila, s obličejem zarámovaným šedým šátkem. Měla jemnou tvář, krásné chřípí, modré oči, tenké rty. Byla to mírná dcera porobeného národa. Zapomněla nabízetí špenát, navršený na koši a postavený u jejích nohou. Nerozmlouvala se sousedkou, stála tu zamyšlená s rukama svislýma, krásná a pokojná jako karyatida v Erechtheionu.“

Není to zření pathetické, jakým jest vpravdě vidění impresionistické, nýbrž zření *ethické*: proniká k mravně charakterné stavbě a skladbě předmětu. Až se pochopí jednou tento ráz vidu Růženy Svobodové — a tato kniha příštímu historikovi bude pomocnicí k tomu nad jiné vítanou —, padnou samy sebou pošetilé tlachy a bezduché klepy o estétství Růženy Svobodové, které opakuje ještě dnes na svou nemalou hanbu jistá feuilletonní kritika, sama až bůh brání diletantsky povrchní a planá. Po místu o Slovinkách, které jsem právě citoval, čtu následující odstavec:

„Večer tančí zde Sacchetto. Plné skříně jsou jejích krinolinových, klamajících podobizen, ale mně nelze viděti jejího epigonského tance. Nechci zapomenouti na ženy na trzích, krásné jako sám smutek a smutné jako porobení.“

Jest třeba k tomu gloss?

Nikoliv: usvědčuje sám ze lži všecky pomluvače.

Host, kterého *zitra* pozdraví Praha a za ní širá česká vlast — neboť prodlí mezi námi několik měsíců a bude přednášeti i na venkově —, ačkoliv celý a dokonalý Francouz rodem, vzděláním, kulturou i dílem, není nám cizincem. Dávno získal si u nás *inkolátu* způsobem nejčestnějším: za války světové jako spolubojovník a spolutvůrce naší samostatnosti a před válkou jako jeden z našich nejstarších a nejvěrnějších přátel světových, jako náš úspěšný advokát na fóru kulturního světa západního, kde probíjovával soustavnou práci desíletí a desíletí naší dobrou při. Neboť Denis, ačkoliv historický badatel a historický spisovatel, nebál se, že zadá něco ze své odborné důstojnosti, pojme-li úkol historikův — skoro polemicky. „Každá historie,“ napsal, „jest these, jest *obhajovací řeč*.“ Historik není Denisovi pouze plastický třiditel a vypravěč mrtvých minulých dějů s dneškem nesouvisících a jeho se nedotýkajících: on jest mu popředně dělník a bojovník přítomnosti, který mravními důvody a před mravním tribunálem pomáhá k vítězství spravedlnosti a pravdě.

Arnošt Denis, dnes profesor novověkých a současných dějin politických na Sorbonně a vedle Sorela, Lavisse, Seignobose, E. Bourgeoise, Aularda, Chuqueta čestný představitel francouzské vědy a francouzského umění dějepisného i dějezpytného v jeho dnešním vývoji a vrcholení, neuvidí *zitra* Prahy po prvé. Zavítal do ní nejprve na počátku let sedmdesátých minulého století krátce po francouzské porážce Německem jako mladý pracovník vědecký, který si samostatně prošlapává svou stezku